

***Pohlia annotina* met sporenkapsels**

C.G. (Chris) Buter
Looiersveld 48, 5121 KE Rijen

Abstract: Fruiting *Pohlia annotina*

The Dutch moss flora includes a rather large number of species hardly or never producing sporophytes. During the last decennium however a slight improvement in this situation is observed. Now also *Pohlia annotina* (Hedw.) Lindb. is a representative of this development. This common species was last found with sporophytes in 1909. Now in 2003 two small populations of this moss were discovered on two different locations in the Province of Noord-Brabant. Since detailed drawings or pictures of the sporophyt concerned are not available the Dutch Nationaal Herbarium at Leiden decided to produce SEM photographs, partly presented here.

De Nederlandse mosflora kent een fors aantal soorten die te boek staan (zeer) zelden of nooit sporenkapsels te vormen. Hierin lijkt zich een kentering te ontwikkelen want tijdens het laatste decennium werden in toenemende mate soorten uit deze 'groep' aangetroffen met kapsels. Aan deze 'groep' kan nu ook *Pohlia annotina* (Hedw.) Lindb. worden toegevoegd. *P. annotina* is een algemeen voorkomende, eenjarige pionier op open, min of meer permanent vochtig, humusarm zand, lemig zand en leem. Standplaatsen zijn vooral akkerranden, kale oevers van sloten en afwateringsgreppels, schaars begroeide poeloevers, bospadbermen e.d. Deze soort vormt gewoonlijk kleine, weinig opvallende, vrij losse populaties met één tot ca. twee centimeter hoge planten. Kenmerkend zijn de vrijwel altijd aanwezige broedknoppen die in de bladoksels staan. Volgroeid zijn deze broedknoppen tot 0.6 mm lang, vrij slank en aan de top voorzien van duidelijke en spitse bladachtige primordiën ('vingertjes'). *P. annotina* is een tweehuizig topkapselmos waarvan in Nederland, voor zover kon worden achterhaald, voor het laatst in 1909 sporenkapsels werden aangetroffen. Literatuuronderzoek leerde dat ook in het omringende buitenland sporenkapsels bij deze soort zeldzaam tot zelfs onbekend zijn.

Het was dan ook een aangename verrassing tijdens het veldwerk voor de mosseninventarisatie van de Strijbeeksche Heide een tweetal kleine, vrij dicht bij elkaar staande, sporulerende populaties van deze soort aan te treffen. Betreffende vondst werd gedaan op 4 juni 2003 in km-hok 114-392. De standplaats betrof een richel bestaande uit baggermateriaal

(detritusrijk lemig zand) uit een afwateringsgreppel, die terplekke de afscheiding vormde tussen een maïsakker en een bosperceel. Een tweede vondst werd gedaan op 24 juli 2003 bij de mosseninventarisatie van de Loonsche en Drunensche Duinen, deelgebied De Maaijen, km-vak 139-408. De standplaats betrof ook hier een afwateringsgreppel nu tussen een bosperceel en een verkeersweg.

Hoewel acrocarp was er binnen betreffende populaties soms sprake van schijnbaar pleurocarpe planten, dit vanwege het feit dat sommige innovaties duidelijk groter waren dan de kapseldragende gametofyten. Een nadere beschouwing leerde voorts dat de afmetingen van de sporenkapsels ietwat buiten proportioneel waren t.o.v. de gametofyt. De sporofyt met seta van ruim 3 cm versus een gametofyt van ca. 1 cm en die bovendien als tener beschreven kunnen worden. Het theca is duidelijk peervormig, meet ca. 3 mm. Huikjes werden niet meer aangetroffen, wel nog enige gesloten kapsels. Het operculum is kegelvormig met als top een klein mamil-achtig puntje. De rijpe kapsels tonen een dubbel peristoom. Het exostoom bezit tanden die ca. 0.4 mm lang en ca. 0.05 mm breed zijn, is cremekleurig en aan de binnenzijde duidelijk gestreept. Het endostoom is vrijwel gelijkvormig maar bleker en iets kleiner. Tussen de endostoomtanden bevinden zich ciliën die duidelijk knopig zijn. Opvallend is verder dat het theca in rijpe toestand onder de opening een duidelijke insnoering bezit. Met betrekking tot de gehele populatie dient nog opgemerkt te worden dat naast de sporenkapsel-dragende planten ook planten aanwezig waren met broedkorrels. In beide gevallen evenwel bezaten deze planten duidelijk minder broedkorrels dan in 'normale gevallen'.

De betreffende vondsten, waarvan materiaal ter beschikking werd gesteld van het Nationaal Herbarium te Leiden, was voor dat instituut aanleiding om met name de microscopische kenmerken van de betreffende sporenkapsels fotografisch vast te leggen. Deze onderneming is zeker zinvol, temeer daar in vrijwel alle ter beschikking staande bryologische naslagwerken gedetailleerde afbeeldingen, laat staan foto's, ontbreken. De hierbij gaande SEM-foto's (Scanning Electron Microscope) werden vervaardigd door de heer C. (Cris) Hesse verbonden aan het Nationaal Herbarium te Leiden. Betrokken opnamen vertegenwoordigen naast de wetenschappelijke waarde, hoogst waarschijnlijk ook een wereldprimeur. Een soortgelijke waardering is ook toe te kennen aan de habitusfoto's vervaardigd door de heer B. (Bart) Horvers te Tilburg.

